

กัณฑ์ที่๒๒ | การสูตตถกถา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ทน)

ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา ภาราหาโร จ ปุคฺคโล

ภารา ทานํ ทุกฺขํ โลกํ ภารานิกฺเขปนํ สุขํ

นิกฺขิปิตฺวา ครุ ภารํ อัญญํ ภารํ อนาทิย

สมฺมัลลํ ตณฺหํ อพฺพยุหํ นิจฺจนาโต ปรีนิพฺพุโตติ ฯ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจะได้แสดงธรรมิกถาแก้ด้วย การสูตตถกถา วาจาเครื่องกล่าวปรารภ ซึ่งพระพุทธพจน์แสดงในเรื่องภาระของสัตว์โลก สัตว์โลกทุกขียากในเรื่องภาระทั้งหลายเหล่านี้จักจะชี้แจงแสดงตามวาระพระบาลีและคี่ความเป็นสยามภาษาตามอรรถโนมตยาธิบาย เพราะว่าเราท่านทั้งหลายหญิงชาย คฤหัสถ์บรรพชิต ล้วนแต่ต้องมีภารกิจหนักอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ทุกขียากล้าบากเดือดร้อนลำเค็ญอยู่ต่าง ๆ ก็เพราะอาศัยภาระเหล่านี้ ภาระเหล่านี้เป็นของสำคัญ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเห็นภาระอันใหญ่ยิ่ง ดังนั้นจึงได้ทรงแสดงการสูตตรว่า ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา ว่าขันธทั้ง ๕ เป็นภาระหนักแท้ เป็นภาระโดยแท้ ภาราหาโร จปุคฺคโล ก็บุคคลนำภาระไป ภาราทานํ ทุกฺขํ โลกํ ถือภาระไว้เป็นทุกขีในโลก ภารานิกฺเขปนํ สุขํ วางภาระเสียเป็นสุข นิกฺขิปิตฺวา ครุ ภารํ บุคคลวางภาระอันหนักแล้ว อญฺญํ ภารํ อนาทิย ไม่ฉวยเอาภาระอื่นมาเป็นภาระอีก สมฺมัลลํ ตณฺหํ อพฺพยุหํ เป็นผู้ถอนตัณหาทั้งรากเสียได้ นิจฺจนาโต ปรีนิพฺพุโตติ ความปรารถนาดับสิ้น ชื่อว่านิพพานได้ ดังนี้ นี้ตามวาระพระบาลีคี่ความเป็นสยามภาษา

ต่อแต่นี้จะอรรถธิบายขยายความในเรื่องภาระหนักของสัตว์โลก หญิง ชาย คฤหัสถ์ บรรพชิต ทุกถ้วนหน้า ขันธทั้ง ๕ เป็นภาระ ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของมนุษย์นี้ ที่มีมนุษย์อาศัยเรียกว่าขันธ ๕ นี้แหละ จะเป็นหญิงเป็นชายเป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่ ก็ต้องอาศัยขันธ ๕ อาศัยรูปอย่างหนึ่ง คือ ร่างกาย อาศัยเวทนา คือความสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ อาศัยสัญญา คือความจำ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพารมณฺ์ อาศัยสังขาร คือ ความปรารถนาดี ชั่ว ไม่ดีไม่ชั่ว อาศัยวิญญาณ คือความรู้แจ้ง ขันธทั้ง ๕ นี้แหละ เรียกว่าเป็นภาระ เป็นภาระอย่างไร เราต้องพิทักษ์รักษา เอาใจใส่ หยุดก็ไม่ได้ เวลาเข้าตื่นจากที่นอนแล้วเราต้องล้างหน้าบ้วนปากให้มัน ไม่เช่นนั้นมันเหม็น ปวดอุจจาระ ปัสสาวะ ต้องไปถ่าย พอเสร็จแล้วมันจะรับประทานอาหาร ต้องไปหามาให้ ต้องการอะไร เป็นต้องไปเอามาให้ เมื่อไม่เอามาให้ไม่ได้ อยากรอะไรก็ต้องไปหามา ไม่ใช่แต่เท่านั้น ไม่ว่าอยากรอะไรต้องไปหาให้มัน ถ้าไม่หาให้มันไม่ยอม นี่เป็นภาระอย่างนี้เราต้องทำทุกสิ่งทุกอย่าง ในอรรถภาพร่างกายนี้เป็นภาระทั้งนั้น มันอยากให้เห็นอะไรต้องหาให้มัน ไม่สบายต้องแก้ไขไปอีก ต้องนำภาระไปอย่างนี้ มันบอกว่าที่นี้ยังไม่สบาย ต้องหาที่อยู่ให้มัน มันจะอยู่ตรงนั้นตรงนี้ตามเรื่องของมัน ต้องเป็นภาระทุกสิ่งทุกอย่างไป นี้แหละเรียกว่าเป็นภาระอย่างนี้ ยุ่งกับลูกหญิงลูกชาย ซึ่งเป็นภาระของพ่อแม่ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ก็เป็นภาระของสมภาร ในบ้านในช่องทั้งครอบครัว เป็น

ภาระของพ่อบ้านแม่บ้าน ราษฎรทั้งประเทศเป็นภาระของพระเจ้าแผ่นดิน ผู้ปกครองประเทศ ชาวของ
แพ่งเหล่านี้ก็เป็นภาระของผู้ปกครองประเทศ

ภาระทั้งหลายเหล่านี้ไม่อัศจรรย์เท่าภาระของชั้น ๕ นี้ ลำพังชั้น ๕ นี้ จำเพาะตัวของมันก็ยังไม่สู้
กระไรนัก ผู้ใดไม่พอก็หาภาระเพิ่มอีก ๕ ชั้น เป็น ๑๐ ชั้น ไปเอาอีก ๕ ชั้น เป็น ๑๕ ชั้น ไปเอา
อีก ๕ ชั้น เป็น ๒๐ ชั้น เป็น ๒๕, ๓๐, ๓๕, ๔๐, หนักเข้าถึงร้อย พันชั้น ที่ทนไม่ไหว เพราะเหตุว่า
ภาระเหล่านี้มันหนัก ไม่ใช่ของเบา เมื่อมีภาระเหล่านี้จะเป็นภาระ ๕ ชั้นก็ดี ภาระอื่นจาก ๕ ชั้นก็ดี
ดี ภาระเหล่านี้แหละ ภาราหาโร จ ปุคคโล บุคคลถือภาระนี้ไว้ก็ชั้นก็ข้าง บุคคลนำภาระนี้ไป บุคคล
ต้องนำทุกข์ของตัวเองไป เพราะมีชั้น ๕ ด้วยกันทั้งนั้น บุคคลนำภาระไป ภาราทานํ ทุกข์ โลก ถ้าว่า
ไปถือภาระนี้ไว้ ตำรากล่าวว่าเป็นทุกข์ในโลก ถึงจะหมดชั้น ๕ ก็อย่าถือมัน วางธุระเสีย ถ้าไปถือมัน
ก็เป็นทุกข์ในโลก แปลว่าถ้าถือภาระไว้เป็นทุกข์ในโลก ภารานิภูเขปนํ สุข ปล่อยวางภาระเสีย ปล่อย
ชั้น ๕ นั้นเองเป็นสุข ถือไว้เป็นทุกข์ ปล่อยชั้น ๕ นั้นเองเป็นสุข ถือไว้เป็นทุกข์ ปล่อยเป็นสุข
นึกคิดว่า ครุ ภาริ อัญญุ ภาริ อนาถิย สมุลฺ ตณฺหํ อพฺพยุห แม้ปล่อยภาระที่หนักเสียแล้ว ไม่ฉวย
เอาภาระของคนอื่นเข้ามา ปล่อยชั้น ๕ นี้ ไปเอาชั้น ๕ นั้น ไปเอาชั้น ๕ โน่น นี้เรียกว่าไปเอา
ภาระอื่นเข้ามาถือไว้อีก ถ้าปล่อยเสียแล้วไม่ถือไว้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้ถอนตนหาทั้งรากได้สิ้นเชื้อทีเดียว นิจุ
ฉาโต ปรินิพฺพโต มีความปรารถนาดับสิ้น ชื่อว่านิพพานได้ดังนี้เราจะได้รับความสุข ก็เพราะปล่อย
ภาระเหล่านี้เสีย เราได้รับความทุกข์ก็เพราะถือภาระเหล่านี้ การที่ปล่อยไม่ใช่ของง่าย การที่ถือง่าย
การปล่อยยาก เหมือนรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของตัวนี้ ท่านก็เทศน์กันนักกันหนาว่า
เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา เราก็ไม่ยอมดี ๆ เราก็เชื่อว่าเที่ยง เป็นสุข เป็นตัว แต่อย่างนั้นเราก็ต้อง
บริหารรักษาของเรา ที่เราจะยอมลงความเห็นเด็ดขาดไม่ได้ เพราะเหตุว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร
ตลอดวิญญาณทั้ง ๕ อย่างนี้เราต้องอาศัยทุกคน สัญญา สังขาร วิญญาณออกเสีย เราก็ไม่มีที่อาศัย
เราต้องอาศัยแต่ว่าอย่าไปถือมัน รู้ว่าอาศัย เป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์ไม่ใช่ตัว เป็นไปตามสภาพอย่างไร
เราไม่ควรยึดถือ ปล่อยตามสภาพของมันอย่างนี้ ทุกข์ก็น้อยลง ต่อเมื่อไรถือมันมันก็เป็นทุกข์มาก เป็น
ภาระหนักขึ้น

เหตุนี้พระองค์ทรงเห็นแล้วว่าชั้นทั้ง ๕ เป็นภาระสำคัญและหนักด้วย ใครปล่อยวางชั้น ๕ ละไม่ได้
ผู้นั้นต้องเวียนว่ายตายเกิด ผู้ใดปล่อยได้ผู้นั้นนับวันจะหมดชาติหมดภพ จะมีนิพพานเป็นที่ไปในเบื้อง
หน้า ที่เทศน์นี้ล้วนสอนให้ถอดชั้น ๕ ออกเป็นชั้น ๆ ไป แต่ว่าจะถอดชั้น ๕ จะถอดอย่างไร มัน
เหมือนมะขามสด เนื้อกับเปลือกมันติดกันไม่หลุดไม่กรอกจากกัน ไม่ล่อนจากกัน ถอดไม่ได้ เรายังไม่
เห็นชั้น ๕ ต่อเมื่อใดถอดชั้น ๕ เราจะเห็นชั้น ๕ เห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี้เรารู้
เห็นด้วยตามมโนษย์ รูปเราเห็นได้ เวทนาเราก็เห็น หน้าตาแจ่มขึ้นดี เรารู้ว่าสุข เรื่องสัญญา สังขาร
วิญญาณ เราก็ไม่เห็น เราจะต้องเห็นทั้ง ๕ อย่างจึงจะละได้วางได้ ถ้าไม่เห็นชั้นทั้ง ๕ อย่าง ละวาง
ไม่ได้

ถ้าอยากเห็นชั้น ๕ เราต้องถอดกายออกเป็นชั้น ๆ ต้องถอดกายทิพย์ออกจากกายมนุษย์ วิธีจะถอดชั้นไม่ใช่เป็นของง่าย เป็นของยากหมิ่นยากแสนยากทีเดียว แต่วิธีเขามีที่วัดปากน้ำ วิธีเข้ากายถอดชั้น คือ ทำจิตใจให้หยุดให้หนึ่งที่กำลังกำเนิดเดิม ถอดชั้นออกไปแล้วจึงเห็นชั้น ถอดชั้น ๕ ของมนุษย์ ออกจากชั้น ๕ ของทิพย์ ถอดชั้น ๕ ของทิพย์ออกจากชั้น ๕ ของรูปพรหม ถอดชั้น ๕ ของรูปพรหมออกจากชั้น ๕ ของอรูปพรหม ถอดชั้น ๕ ของอรูปพรหมออกจากธรรมกาย เหมือนถอดเสื้อกางเกงอย่างนั้น แต่ว่าต้องถอดเป็นถอด ไม่เป็นก็ถอดไม่ได้

วิธีถอดมี ต้องทำใจของตัวให้หยุดให้หนึ่ง เห็น อย่างหนึ่ง จำ อย่างหนึ่ง คิด อย่างหนึ่ง รู้ อย่างหนึ่ง หยุดนิ่งเหมือนอย่างกุมารน้อยอยู่ในท้องมารดา ใจหยุดที่กำลังกำเนิดเดิมคือศูนย์กลางกายของกายมนุษย์ กำลังกำเนิดเดิมแค่ราวสะดือ เอาใจหยุดที่ตรงนั้น พอถูกส่วนถูกที่เข้าเท่านั้นแหละ ก็เกิดเป็นดวงใส นั้นแหละเรียกว่า ปฐมมรรค หรือศีล เป็นดวงศีล หยุดนิ่งต่อไป ถูกส่วนเข้าจะเห็น ดวงสมาธิ เข้าไปหยุดนิ่งกลางดวงสมาธิ จะเห็นดวงปัญญา หยุดนิ่งกลางดวงปัญญา เห็นดวงวิมุตติ หยุดนิ่งที่กลาง ดวงวิมุตติ จะเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ก็เห็นกายทิพย์ กายมนุษย์กายทิพย์หลุดจากกันแล้ว เห็นกายทิพย์แล้วเหมือนมะขามกรอก กายมนุษย์เป็นเปลือกไป กายทิพย์เป็นเนื้อไป เป็นคราบงูที่ลอกออกไป เป็น เนื้อมะขามใสเห็นชัดอย่างนี้ กายมนุษย์หลุดออกไป ชั้น ๕ ของมนุษย์หลุดออกไป เหลือกายทิพย์แล้วก็ทำวิธีอย่างนี้ วิธีถอดเข้าไปศูนย์กลางกายทิพย์ แล้วก็ใจหยุดนิ่งที่กลางกำเนิดของกายทิพย์ หยุดถูกส่วนเห็นเป็นดวงใส เรียกว่าดวงศีล ใจหยุดนิ่งกลางดวงศีลนั้นแหละ เห็นดวงสมาธิ ว่างกลางดวงสมาธิเห็นดวงปัญญา ว่างกลางดวงปัญญาเห็นดวงวิมุตติ ว่างกลางดวงวิมุตติเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะจะเห็น กายรูปพรหม ถอดจากกายทิพย์อีกแล้ว เหมือนมะขามกรอกอีกแล้ว ทำเข้าสับเข้าศูนย์กลางในกายรูปพรหมเข้าอีก พอหยุดถูกส่วนจะเห็นดวงใส คือดวงศีล หยุดนิ่งกลางดวงศีล เห็นดวงสมาธิ หยุดนิ่งกลางดวงสมาธิ เห็นดวงปัญญา หยุดนิ่งกลางดวงปัญญา เห็นดวงวิมุตติ หยุดนิ่งกลางดวงวิมุตติ เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ เห็นกายอรูปพรหม ถอดออกจากกายรูปพรหมเหมือนกับมะขามกรอกอีกแล้ว กายรูปพรหมเหมือนเปลือกมะขาม ทำอย่างนี้อีก เข้าสับเข้าศูนย์กลางให้ถูกส่วน ใจของกายอรูปพรหม พอถูกส่วนจะเห็นดวงใส ก็แบบเดียวกัน เป็นดวงศีล กลางว่างดวงศีล เห็นดวงสมาธิ กลางว่างดวงสมาธิ จะเห็นดวงปัญญา กลางว่างดวงปัญญา จะเห็นดวงวิมุตติ กลางว่างดวงวิมุตติจะเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ พอถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ก็จะได้เห็น กายธรรม ถอดออกจากกายอรูปพรหม ใสเหมือนยังกับแก้ว ถอดเป็นชั้น ๆ อย่างนี้ พอถึงกายทิพย์ก็มองดูกายทิพย์ กายมนุษย์ กายรูปพรหม กายอรูปพรหม เห็นชัดอย่างนี้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของกายมนุษย์ ถอดออกจากกายทิพย์นั้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของกายทิพย์ถอดออกจากกายรูปพรหมนั้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของกายรูปพรหม ถอดออกจากอรูปพรหมนั้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ของกายอรูปพรหม ถอดออกจากธรรมกาย ออกเป็น ๒๐ ชั้น ตัวคนเดียวถอดออกเป็น ๒๐ ชั้น พญามารเขาสอนให้ถอดถอดกายอย่างนี้เป็นพวกของข้า ถ้าไม่ถอดกายไม่ยอม

พระพุทธเจ้าก็สอนพวกพุทธบริษัทถอดกายอย่างแล้วก็เข้านิพพานไป ถอดกายเหลือแต่กายธรรมอย่างนี้แหละ พญามารมันยอม เรียกว่า นิพพานถอดกาย อย่างชนิดนี้ให้เห็นชัด อย่างนี้เป็นวิธีถอดกาย เรียกว่าเข้านิพพานถอดกาย นิพพาน ไม่ถอดกายยังมีอีก หากว่าเอาวิธีไม่ถอดกายมาเทศน์ในเวลานี้ ถูกนัคฤ์ยา เหตุนั้นต้องสอนวิธีถอดกายเสียก่อน วิชานี้เป็นวิชาพญามารสอนให้ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ถอดกายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปรูปพรหมออกเสีย กายธรรม ก็ไม่มี แม้จะผจญกับพญามารก็สู้ไม่ได้ ที่เอนางธรรณีบีบน้ำท่วม มารจมน้ำ มันทำเล่น ๆ ทำหลอกเล่น ที่จริงที่แท้แพ้มัน ที่แท้ที่เดียวต้องนิพพานไม่ถอดกาย แต่ว่ามันยอมกันเข้ามามากแล้ว ต้องแสดงวิธีถอดกายไปพลาจ ๆ ก่อน แล้วจึงจะสอนไม่ถอดกายต่อไป เมื่อรู้จักชั้น ๕ เป็นชั้น ๕ ให้ถอดชั้น ๕ เป็นชั้น ๆ ดังกล่าวแล้ว ก็ไม่มีอะไรยึดถือ เพราะชั้น ๕ ของมนุษย์ เป็นชาติของกาม กามก็อาศัยได้ในกายมนุษย์ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา มันเกาะอาศัยได้ในกายมนุษย์ กายทิพย์ ส่วนกายรูปพรหม ภวตัณหาเกาะได้ กายอรูปรูปพรหม วิภวตัณหา มันเกาะอาศัยได้ ต่อเมื่อถึงกายธรรมแล้วตัณหาเกาะไม่ได้ มันเกาะไม่ถึง ตัณหาเกาะไม่ได้ในกายธรรม ตัณหาซาบซึ่มไม่ได้ เราจะเอาน้ำหมึกรดกระจกเข้าไป มันก็ไม่เข้าไป กายธรรมก็เหมือนแก้ว เมื่อถึงกายธรรมแล้ว กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เข้าไปไม่ได้ เพราะเป็นเนื้อแก้วที่สนิหละเอียดกว่า ไม่มีช่อง ไม่มีหนทางเอิบอาบซึ่มซาบได้เลย เหมือนกระดาศแก้ว ส่วนกายมนุษย์ กายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปรูปพรหมเหมือนกระดาศฟาง มันเป็นที่ตั้งอาศัยของกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เมื่อถึงกายธรรมเสียแล้วเป็นแก้ว ตัณหาเข้าไปไม่ได้ จึงได้ชื่อว่า เป็นกายธรรม กายธรรมนั่นเองที่ปล่อยจากกายอรูปรูปพรหมไป ตัณหาอาศัยไม่ได้ ที่เรียกว่า สมุติ ตณฺหํ อพฺพยุหฺม ได้ชื่อว่า ถอนตัณหาทิ้งรากได้ ตัณหาอยู่แค่กายทิพย์ กายรูปพรหม อรูปพรหม ไม่มีแก่นิพพาน เมื่อเข้าถึงนิพพานเสียแล้ว ก็ถอนโคตรรากของตัณหาหมดแล้ว ตัณหาไม่หยั่งรากเข้าถึงกายธรรมได้ เหตุฉะนั้นเมื่อถึงกายธรรมแล้วหมดตัณหาแล้ว ไม่มีมีความปรารถนาที่จะเข้ามาอาศัย กายทิพย์ กายรูปพรหม อรูปพรหมต่อไป จึงได้ชื่อว่า นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโต มีความปรารถนาดับสิ้นแล้ว ชื่อว่านิพพานได้ แปลว่า ดับสิ้นแล้ว คือ ดับสิ้นจากกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เพราะเหตุฉะนั้น ชั้น ๕ เหล่านี้ ที่กล่าวในตอนต้นว่าเป็นภาระสำคัญ เราต้องทุกขียากล้าบากเวียนว่ายตายเกิด ก็เพราะสลัดไม่ออก สลัดชั้นของมนุษย์ออกไปติดชั้น ๕ ของทิพย์ สลัดทิพย์ออกไปติดชั้น ๕ ของรูปพรหม สลัดรูปพรหมออกไปติดชั้น ๕ ของอรูปรูปพรหม นั้นเหมือนกับมะขามสด เปลือกกับเนื้อมันติดกันจะแกะเท่าใดก็ไม่ออก แกะเปลือกเนื้อติดเปลือกไปด้วย ชั้น ๕ ที่จะละทิ้งจิตใจของมนุษย์ละไม่ได้ เพราะเนื้อกับเปลือกติดกัน เพราะมันอยู่ในกามภพมนุษย์ ๑ สวรรค์ ๒ ชั้น เป็นตัวกามภพจะละไม่ได้ จะไปอยู่รูปภพ มันก็มีภวตัณหาอีก ติดภวตัณหาเป็นเปลือกอยู่อีก เมื่อหลุดจากภวตัณหา จากรูปภพได้ จะไปอยู่อรูปรูปพรหม ก็วิภวตัณหาไปติดตัณหาในอรูปรูปพรหม ต่อเมื่อใดถึงกายธรรมจึงหลุดได้ หลุดไม่มีระแคะระคาย เป็นโสดา สกทาคา อนาคา อรหัตต แต่กายทำลายชั้นนี้ก็ไปนิพพาน ทิ้งชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณของมนุษย์ ทิพย์ รูปพรหม อรูปพรหม แต่เรายังสงสัยอยู่บ้างในเรื่องชั้น ๕ ชั้น ๕ ของทิพย์เทวดา ๖ ชั้นฟ้า จะเอามาใช้ในมนุษย์ก็

ไม่ได้ ชั้นที่ ๕ ของอรุปรพรม จะเอามาใช้ในกายมนุษย์ กายทิพย์ ชั้นใดชั้นหนึ่งก็ไม่ได้ ชั้นที่ ๕ ของอรุปรพรมจะเอาไปใช้ในกายอรุปรพรม กายทิพย์ กายมนุษย์ แต่ชั้นใดชั้นหนึ่งก็ไม่ได้ ชั้นของภพไหนต้องอยู่ประจำภพนั้น ข้ามภพใช้ไม่ได้ เพราะอะไร? รูปก็ดี เวทนาจิตี สัญญาก็ดี สังขารก็ดี วิญญาณก็ดี ที่เป็นของมนุษย์จะเอาไปใช้ในภพทิพย์ไม่ได้ ทิพย์เป็นของละเอียด จะเอามาใช้ในภพมนุษย์ไม่ได้ ส่วนชั้นที่ ๕ ของอรุปรพรม อรุปรพรมก็แบบเดียวกัน สลับกันไม่ได้ เอาไปใช้ในนิพพานไม่ได้อีกเหมือนกัน นิพพานเขามีธรรมชั้นที่ ๕ ซึ่งชั้นที่ ๕ ของเขา มีเรียกว่า ธรรมชั้นที่ เรียกว่า ธรรมธาตุ กายก็เรียกว่า ธรรมกาย ไม่เรียกว่ารูปกายเหมือนกายมนุษย์ทั้งหลาย ในนิพพานจะมีรูปธรรม นามธรรม อย่างกายมนุษย์ กายทิพย์ กายอรุปรพรม กายอรุปรพรม ไม่มีเป็นของละเอียด เหตุฉะนั้นแหละพวกเราเห็นว่าชั้นที่ ๕ ของมนุษย์ ทิพย์ รูปพรหม อรุปรพรม เลื่อนนี้เป็นของหนักแล้วให้ปลีกกายให้ดี ให้ถอดกายออกเป็นชั้น ๆ อย่างนี้แล้วก็ลองปล่อยชั้นที่ ๕ เหล่านั้นเสีย ปล่อยทุกๆ ไม่ใช่อย่างเดียวเหมือนอย่างจำศีลภาวนา ปล่อยลูกไว้ที่บ้าน แต่ลูกก็มีชั้นที่ ๕ ปล่อยได้ชั่วขณะชั่วคราว ถึงแม้ปล่อย ใจก็คิดพะงิด ๆ อยู่เหมือนกัน มันยึดถืออยู่ ไม่ปล่อยจริง ๆ ต้องถอดเป็นชั้น ๆ แต่ถอดเช่นนั้นยังเสียดายน้ำตาตก โศกเศร้าหาน้อยไม่ ไม่ต้องของตัวถอดดอก เพียงแค่ของคนอื่นก็ร้องทุกข์กันออกกันไป ถ้าของตัวถอดจะเป็นอย่างไร น้ำตาตกข้างในเรียกว่าร้องไห้ข้าง คือร้องห่ม ๆ ถึงแก่เผ่าชราก็ไม่อยาก ถึงเป็นโรคเรื้อรังก็ไม่อยากถอด อยากให้อยู่อย่างนั้น เสียตาย เพราะเหตุฉะนั้น การถอดชั้นที่ ๕ มันต้องถอดแน่น เราต้องหัดถอด เขามีวิธีให้ถอด ถอดเป็นชั้น ๆ ถอดกายทิพย์ออกจากกายมนุษย์ ถอดกายอรุปรพรมออกจากกายทิพย์ ถอดกายอรุปรพรมออกจากกายอรุปรพรม ถอดกายธรรมออกจากกายอรุปรพรม ถอดให้คล่อง เวลาถึงคราวเราก็ถอดคล่องชำนาญแล้ว พอรู้ว่าตายส่งชั้นที่ ๕ มนุษย์ออกไป ข้าก็เอาชั้นที่ ๕ ของทิพย์ ขำนิขำนานูอย่างนี้แล้ว ก็ไม่มีเสียดาย ถ้าไม่เคยถอดก็น้ำตาตกร้องไห้กันอย่างขนานใหญ่ เพราะ ฉะนั้น เมื่อรู้จักชั้นที่ ๕ เป็นภาระหนัก ให้ถอดส่ำหิวเสีย แม้ถึงจะยึดก็แต่ทำเนาเป็นของอาศัยชั่วคราว เป็นของมีโทษ ดังภษาชนะขอยืมกันใช้ชั่วคราว ของสำหรับอยู่อาศัยชั่วคราว ร่างกายก็อาศัยชั่วคราวหนึ่ง อย่างถือเป็นจริง ๆ ถือเป็นของอาศัยชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น ถึงมีทุกข์บ้างก็หน้อยหนึ่ง ชั้นที่ ๕ นี้เป็นภาระ จะต้องดูแลเอาใจใส่ พิทักษ์รักษา เมื่อนำชั้นที่ ๕ คือภาระนี้ไป ถ้าวางขึ้นยึดปล่อยวางไม่ได้ในชั้นที่ ๕ เป็นทุกข์ในโลก ถ้าปล่อยวางได้เป็นสุข ชั้นที่ ๕ ปล่อยวางแล้ว ชั้นที่อื่น ๆ จะเอามาเป็นภาระไม่ได้ ถ้าเอามาเป็นภาระก็เป็นเชื้อเป็นที่ตั้งของตัณหา จะถอนไม่ออก ถ้าไม่เอาเป็นภาระแน่ จะถอนตัณหาทั้งราก ปล่อยให้ถึงที่สุด ปล่อยได้ไปอยู่กับอะไร ต้องไปอยู่กับกายธรรม เมื่ออยู่กับกายธรรม ใจเหมือนอยู่ในนิพพาน สบายแสนสบาย แสนสำราญ

ดังที่ได้แสดงมาในการสวดตถตา วาจาเครื่องกล่าวปรารภซึ่งเป็นแบบสำหรับให้ปล่อยวางชั้นที่ ๕ ตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษา ตามอัถตโนมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา วรรณุ สรรณ นตถิ สิ่งอื่นไม่ใช่ที่พึ่งอันประเสริฐ เราทำนทั้งหลาย สทา โสตุถิ ภวนตุ เต ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้าง ธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนจบอันนี้ ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดแก่ท่านทั้งหลายบรรดามาสไมสมร ณ

สถานที่นี้ทุกถั่วหน้า อามภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถ
นิยมความเพียงเท่านี้ เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้ ๙